nou kritičností, tak i s potřebným porozuměním.*) Vzpomeňme tu jen skutečnosti, jaká významná pozornost je tu věnována kontrole závěrečných účtů (t. zv. Appropriation Accounts), pro niž je zřízen zvláštní jedenáctičlenný výbor (Committee of Public Accounts), jemuž předsedá člen opposice a jemuž ex officio přináleží státní sekretář ministerstva financí (Financial Secretary). Podrobné zprávy tohoto výboru jsou nejlepším pramenem ke studiu anglické finanční politiky a pronesených zde podnětů i výtek jednotlivých členů je úzkostlivě dbáno státní správou, která při anglické rozpočtové sestavě je už stejně daleko více a přísněji vázána rozpočtovými preliminári, než je tomu u nás (na př. v důsledku rozčlenění povolených rozpočtových úvěrů do několika set vot odpovídajících našim rozpočtovým kapitolám, mezi nimiž je každý převod vázán na zvláštní souhlas parlamentu).

V tomto směru má náš parlamentarismus mnoho co dohánětí. Náprava nebude snadná, neboť to předpokládá kromě zmíněného požadavku organisačního přebudování nejvyššího účetního kontrolního úřadu, aby i jednotliví členové parlamentu přestali býti jen obhájci stranických zájmů a stali se správními odborníky svého druhu, kteří by posuzovali a zkoumali výdajové nároky státní správy s potřebnou kritičností i s potřebným porozuměním a rychle o nich rozhodovali. Takovýto duch parlamentu je také jednou z podstatných náležitostí anglické finanční soustavy, což předpokládá vyspělou politickou kulturu, ale přináší za to zároveň i skvělé ovoce ve všeobecné důvěře veřejného mínění, zejména poplatnického, v objektivitu a hospodárnost státní správy.

Přebudovat naši finanční a rozpočtovou soustavu obdobným směrem musí být naším úkolem v nejbližších letech. Je to úkol jistě nesnadný, ale tato zatěžkávací zkouška naší demokracie slibuje přinésti nejlepší výsledky zejména dnes tak postrádané: důvěru širokých vrstev ve spořádané a hospodárné vedení našeho státního hospodářství.

Vladimír Vybral.

DOSLOV K OTÁZCE ELASTIČNOSTI POPTÁVKY PO CUKRU.

S mou studií o elastičnosti poptávky po cukru, která byla otisknuta v čís. 9. a 10. t. č., polemisuje znova p. dr. Hejda v „Českém Slově“ z 29. listopadu 1934 tímto způsobem:

„Nevracel bych se už k tomuto se všech stran promrskanému téma, kdybych s podivem nebyl shledal, že p. dix v „Obzoru nár.“ tvrdí, že vyvrátil moje námitky, které jsem přednesl proti jeho pokusu o důkaz, že by snížení ceny cukru nezvýšilo jeho spotřebu. Dix nevyvrátil ani jota z toho, co jsem řekl, naopak, velmi rozpačitě koktal o kaloriích — o věci, která nepatří do sporu o cenu cukru — a jeho pokus dostat se z blamáže byl tak trapný, že jsem na něj vůbec nereagoval. A ejhle, dix dostal kuráž a protože jsem mlčel, tvrdí, že „vyvrátil moje námitky“. Mám příliš málo času, než abych se mohl bavit s dixem a proto konstatuji — čímž se své strany končím tuto rozprávku — že proti dixovu tvrzení, že konsum není pružný a ze by na jeho vzestup nemělo snížení ceny vlivu, stojí skutečný vývoj spotřeby v krisi.

Podle dat, uveřejněných v jednatelských zprávách Spolku čs. rafinerií cukru, vyvíjela se spotřeba cukru v letech krise takto:

*) Srov. podrobnější výklady o finančně-rozpočtové soustavě v mé shora citované studii „Rozpočtové právo“, kde je též uvedena podrobná literatura ke studiu celé otázky.

Na 1 obyvatele připadalo kg:

	1928-29	1929-30	1930-31	1931-32	1932-33
v Čechách	29·5	29·5	28·8	28·6	27·7
v zemi Mor.-slez.	27·5	27·3	26·7	26·1	23·6
na Slovensku	15·8	15·8	14·9	13·9	12·9
v Podk. Rusi	7·2	7·5	7·1	6·1	5·1

Při nezměněné ceně cukru klesla tedy jeho spotřeba v Čechách o 6 proc., v zemi Moravskoslezské o 14 proc., na Slovensku o 18 proc. a v Podkarp. Rusi o 29 proc. Uvažme, že se tak děje v době, kdy klesá konsum masa a tuků a přechází se ke kávě (většinou obilné) a kdy by tedy měla spotřeba cukru stoupat! Zatím stoupá spotřeba — sacharinu. Spotřeba cukru je u nás pro jeho vysokou cenu (která ve skutečnosti stoupla od roku 1929, ježto klesly ceny ostatní a snížily se i důchody) neuvěřitelně nízká. Průměry, výše uvedené, jsou vysoké proti skutečnému stavu, protože je v nich i velká nepřímá spotřeba v továrnách na cukrovinky. Tak na př. má Praha spotřebu 51 kg v roce 1929 a 43 kg v roce 1933, Kolín 50, resp. 46, Olomouc 50, resp. 35 kg, protože jsou zde velké továrny na čokoládu a cukrovinky. Ale okresy, kde je téměř výhradně přímá spotřeba, ukazují čísla mnohem nižší — kolem 20 kg na osobu. Že je možno tvrdit za tohoto stavu věci, že by snížení ceny konsum nezvýšilo, to je také československá specialita, kde se i národní hospodářství, odívající se rouchem vědy, nedělá podle hesla „padni komu padni", nýbrž podle hesla „cui prodest?".

Spor po stránce statistické.

Polemika o možný rozsah domácí spotřeby cukru mezi mnou a Hejdou počala zrovna před rokem. Hejda ve svých článcích v „Českém Slově" stále tvrdil, že naše cukerní hospodaření lze upraviti obmezením vývozu na nejmenší míru a podstatným snížením ceny cukru, které by mělo za následek zvýšení odbytu tuzemského. Jak chaoticky a nepřesně při tom postupoval, je patrno z těchto citátů:

„České Slovo" z 5. listopadu 1933: V kampani 1931/32 činila spotřeba cukru na hlavu v Československu pouze 26·7 kg, v sousedním Rakousku 30 kg, ve Švýcarsku 44·8 kg atd. „Přiblížit se jen na rakouskou úroveň znamenalo by už vzestup o 3·3 kg." Také v článku z 12. listopadu 1933 počítá Hejda se zvýšením spotřeby na 30 kg na hlavu, t. j. „na onu výši, jakou vykazuje sousední chudé Rakousko", kteréžto množství by odpovídalo sklizni řepy 25,400.000 q. Při tom by část dnešní osevní plochy řepné musila ležeti ladem." Ale již v článku z 15. listopadu 1933 v polemice s Rob. Mandelíkem praví: „Je třeba míti nejen průmysl takového rozsahu, aby stačil normálnímu konsumu, nýbrž konsumu podstatně vyššímu, ke kterému se právě snížením ceny chceme dostat. Kdybychom uvažovali jenom o 30 kg na hlavu (norm. spotřeba rakouská), znamenalo by to nikoli 19 mil. q řepy (toto množství odpovídá přibližně domácí spotřebě 3,600.000 q v hodn. sur.; pozn. pis.), nýbrž 25,400.000 q, t. j. nejméně o 95.000 ha půdy více než při dnešním domácím konsumu." A konečně v článku z 2. listopadu uvádí Hejda, že u nás při ceně Kč 6·20 je spotřeba 28 kg na hlavu, v Anglii při ceně 4·16 Kč spotřeba 44·8 kg, v Dánsku při ceně 4·43 Kč spotřeba 51·7 kg atd. Dne 17. listopadu 1933 Hejda napsal dále: „Podařilo-li se Baťovi dokázat, že každý Čechoslovák nemusí nosit jenom jeden pár bot za rok, jako jsme nosívali před válkou, nýbrž, že snížením ceny může spotřeba úžasně stoupnout, podařil by se tento důkaz tím spíše u zboží tak hledaného, jakým je cukr."

A nyní přesně zjistíme, do jaké míry tyto statistické údaje odpovídají skutečnosti. K tomu je především nutno podotknouti, že Hejdou uvedená spotřeba cukru na hlavu je vyjádřena nikoliv v ra-

finádě, nýbrž v hodnotě surovinné. To je první Hejdova nepřesnost, kterou konstatuji: on nikdy neudá v jakých jednotkách váhových spotřebu počítá. Tak v citátu úvodním je uvedena spotřeba v jednotlivých letech v rafinádě, v ostatních článcích v hodnotě surovinné. (Spotřebu v bílém cukru obdržíme, dělíme-li spotřebu v surovině koeficientem 1·14.) Daleko horší je však tato věc: Hejdovo srovnávání naší průměrné spotřeby na hlavu s průměrnou spotřebou Rakouska, Anglie a jiných západních zemí s vysokou kulturní úrovní a jednolitým obyvatelstvem, je naprosto chybné, jelikož v průměrné spotřebě je započtena také spotřeba na Slovensku, která v roce 1931/32 činila v rafinádě podle Hejdy 13·9 kg a v Podkarpatské Rusi 6·1 kg na hlavu. Spotřebu zemí západních lze srovnávati jen se spotřebou v zemích historických. Ta činila v hod. sur. v roce 1931/32 v Čechách 32·2 kg na hlavu, kdežto v Rakousku jen 29·6 kg, tedy o 2·6 kg méně; na Moravě téměř tolik, co v Rakousku 29·4 kg.

Srovnáme-li si státy podle velikosti spotřeby cukru v hodnotě suroviny na hlavu v r. 1932/33*), obdržíme tento obrázek:

1.	Dánsko . . .	54·2 kg,
2.	V. Britanie . .	45·3 „ ,
3.	Island . . .	45·0 „ ,
4.	Švédsko . .	42·1 „ ,
5.	Švýcarsko . .	41·9 „ ,
6.	Holandsko .	41·0 „ ,
7.	Irsko . . .	40·0 „ ,
8.	Norsko . . .	29·3 „ ,
9.	Belgie . . .	27·8 „ ,
10.	Československo	26·7 „ ,
11.	Rakousko . .	25·4 „ .

Rakousko ve výrobním období 1932/33 stojí tedy až na jedenáctém místě za Československem.

Z pořadí států je zřejmo, že vysokou spotřebu vykazují — nebereme-li zřetel na V. Britanii — drobné státy vysoké západní kultury, hlavně státy přímořské. Postavení našeho státu musíme blíže rozebrati. Spotřeba na hlavu v zemích historických se tak ohromně liší od spotřeby Slovenska a Podk. Rusi, že pro správné umístění republiky mezi ostatními státy nutno srovnávati jen spotřebu země České a Moravskoslezské, které prodělávaly tisíciletý vývoj kulturní v souvislosti se zeměmi západními. V Čechách a na Moravě činila v období 1932/33 spotřeba cukru 3,177.000 q v hodn. sur., t. j. 84·2% celé spotřeby státu. Spotřeba ta se týká 10,773.000 obyvatel, t. j. 72·6% obyvatel celého státu. Na hlavu připadá v zemi České

*) Uvádím spotřebu r. 1932/33, kdy u nás dosáhla nezaměstnanost již téměř vrcholu, aby tím více vyniklo, že spotřeba cukru u nás patří mezi spotřeby nejstálejší. V Rakousku klesla r. 1932/33 spotřeba o 4·2 kg.

31 kg a v zemi Moravskoslezské 26·4 kg. V Čechách tedy spotřeba v hodn. sur. přesahuje spotřebu rakouskou o 5·6 kg, v zemi Moravskoslezské o 1 kg. Slovensko a Podk. Rus vykazují průměrnou spotřebu 12·6 kg na hlavu; tato spotřeba odpovídá jen 15·8% celé spotřeby a týká se pouze 27·4% obyvatel republiky. Ohromný rozdíl ve spotřebě připadající na hlavu mezi zeměmi východními a historickými sráží sice vážený aritmetický průměr spotřeby na úroveň toho „chudého Rakouska", zatím však téměř u ¾ obyvatel státu (v zemích historických) činí spotřeba 29 kg v h. s. Proto plným právem můžeme republiku zařaditi na deváté místo, hned vedle Norska, dokonce před Belgii.

Není tedy u nás spotřeba cukru neuvěřitelně nízká, jak praví Hejda. Za námi stojí Francie, Německo, Italie atd. Uvádí také, že průměry spotřeby (v Čechách r. 1928/29 29·5 kg, na Moravě 27·5 kg atd.) jsou prý vysoké, protože je v nich i velká spotřeba nepřímá, připadající na továrny na cukrovinky. To je také jen pouhá fantasie. Celá spotřeba cukru na výrobu cukrovinek, předpokládaná výrobci pro rok 1933/34, činí asi 224.000 q. Kdyby se spotřebovaly všechny cukrovinky z něho vyrobené v Čechách a na Moravě, připadlo by na hlavu asi 2 kg; část jich však jde i na Slovensko, takže to nebude ani 1·8 kg. Na přímou spotřebu připadá pak v Čechách asi 29 kg v h. s., což odpovídá i rodinným účtům. Nejpovedenější důkaz velké nepřímé spotřeby provádí Hejda takto: Velká Praha spotřebovala celkem 373.491 q cukru r. 1931/32, takže při počtu 848.000 obyvatel připadá 43 kg na hlavu. To by bylo pravdou, kdyby všechny cukrovinky a jiné výrobky, k nimž bylo v Praze použito cukru, se spotřebovaly v Praze. (To platí také o Kolínu a jiných městech s továrnami na čokoládu.) To je asi tak, jako kdybychom celou výrobu bot u Bati ve Zlíně dělily počtem zlínského obyvatelstva a z počtu párů připadajících na hlavu ve Zlíně a v Praze chtěli usuzovat na možnost zvýšení odbytu bot v celé republice.

Co ještě zbývá z Hejdových návrhů na úpravu našeho cukerního hospodářství po tomto rozboru statistických dat, návrhů, jimiž v sensačně psaných článcích po celý rok udivoval svoji čtenářskou obec?

Elastičnost poptávky po cukru.

Ve studii „Elastičnost poptávky po potravinách a jejich tepelný obsah" v čís. 10 „O. N." jsem uvedl, že jsem věcné námitky Hejdovy, otisknuté v „Českém Slově" z 2. listopadu t. r., vyvrátil v čís. 45 „Hospodářské Politiky". Hejda aniž vůbec reagoval konkretně na moje důkazy o naprosté nesprávnosti svojí kritiky, pokud se týče srovnávání statistických řad, váženého průměru koeficientu elastičnosti poptávky, a tohoto koeficientu u rodin nezaměstnaných atd., snaží se křečovitě ukázat, jakým jsem to nedoukem, tvrdím-li, „že konsum cukru není pružný a že by na jeho vzestup nemělo snížení ceny vlivu, anebo, že by snížení ceny cukru nezvýšilo jeho spotřebu", když přece spotřeba cukru na hlavu činila v roce 1928/29 29·5 kg a v roce 1932/33 27·7 atd.

Toto je vrchol kličkování a úmyslného zkreslování, jímž se Hejda snaží učinit ze mne před svojí obcí čtenářskou, která nemá možnost čísti moji studii, hlupáka a břídila, s nímž přece on — národohospodářská kapacita — „nemá vůbec času se bavit".

Nám však stojí za to, „pobavit se blíže" jeho argumenty. Ani ve studiích v „Obz. Nár.", ani v článku v „Hospodářské Politice" jsem nikde netvrdil, že by konsum cukru nebyl pružný, nebo že by na jeho vzestup nemělo snížení ceny vlivu, nýbrž dokázal jsem podrobně z rodinných účtů, že koeficient elastičnosti poptávky po cukru je menší než jedna, a že se pohybuje od 0·14 do 0·378. To znamená, že elastičnost této poptávky je malá, a že vliv ceny na vzestup spotřeby je také malý, jak je tomu i v cizině. Dále jsem tvrdil, že jsou-li činěny návrhy na uspořádání celého cukerního hospodářství dalekosáhlého celostátního významu na podkladě koeficientu rovného jedničce nebo většího, pak jsou pro takové uspořádání bezcennými. Mezi ně patřil i návrh Hejdův v citátu uvedený, že by totiž podstatným snížením ceny cukru bylo lze zvýšiti jeho spotřebu na hlavu až o 30 kg roč., t. j. o množství, které odpovídá dnešní spotřebě Rakouska, zvětšené o 4·6 kg. To by znamenalo zvětšení domácího odbytu cukru o 4 mil. 500.000 q, t. j. z dnešních 3,200.000 q na 7,700.000 q. Tento návrh je hoden nějakého básníka s bujnou fantasií, ale ne národohospodáře.

Dokazuje-li Hejda 29. listopadu 1934 (po roku!) pružnost poptávky po cukru z celkových spotřebních dat (od účtů domácností již utekl, poněvadž z nich je naprosto jasně vidět, že pružnost poptávky po cukru je malá), ukážeme, že i podle těchto dat, je pružnost ta skutečně podstatně nižší než jedna, jak jsem dokázal z rodinných účtů. V době vysoké konjunktury byl národohospodáři odhadován náš národní důchod na 80 miliard Kč (roku 1928/29). Na hlavu připadalo z tohoto důchodu asi 5400 Kč. Podle průmyslových indexů poklesla výroba v roce 1932/33 i více než o 40%, ceny rostlinných zemědělských produktů o 45·6%, celkový index velkoobchodních cen o 32%; můžeme tedy říci, že národní důchod poklesl asi o 35%, t. j. na 3.500 Kč na hlavu. Konsum cukru na hlavu činil v roce 1928/29 24·3 kg (raf.), v roce 1932/33 poklesl jen o 10·2% na 21.8 kg. Uvedeme-li tato procenta do poměru, obdržíme koeficient elastičnosti 0·292. Pravil jsem již, že koeficient zjištěný pomocí rodinných účtů se pohybuje mezi 0·14 a 0·378. Tedy i z průměrných údajů o spotřebě cukru a národním důchodu jde najevo, že pružnost poptávky po cukru je malá. Hejda uvádí, že na Slovensku klesl konsum cukru o 18% a na Podk. Rusi o 29%. Z toho chce dovozovat, že tam pružnost poptávky po cukru je patrně větší. Je možno, že v těchto zemích nízké kultury, kde cukr je ještě přepych a káva je neznámou potravinou, kde však také důchody poklesly mnohem více než v Čechách, je elastičnost u cukru poněkud větší. Nelze ji ciferně zjistit, poněvadž není žádných dat o důchodech v těchto zemích. Kdyby i tomu skutečně tak bylo, prakticky to mnoho neznamená, poněvadž jde jen asi o 27·4% obyvatelstva republiky. I kdyby bylo lze nějakým cenovým

zásahem zvýšiti spotřebu v těchto zemích na výši z r. 1928/29, znamenalo by to pouhých 100.000 q.

Tím jsem ukázal, že podle čísel odbytu cukru, pokud je Hejda správně uvedl, pružnost poptávky po cukru je u nás jako v jiných kulturních státech malá.

Cena tuzemského cukru.

Hejda neustále tvrdí, že máme vysokou cenu cukru, při čemž nikdy neuvede, že z ceny 612 Kč za 100 kg připadá na stát 199 Kč v dani z cukru a v dani z obratu; vedle toho připadá na 100 kg 5·70 Kč daně z uhlí, z obratu a přepravní, zaplacené ze surovin. Celkové zatížení daňové činí 204·7 Kč, t. j. plnou jednu třetinu ceny. Při srovnání ceny naší s cizozemskou, by se musilo podrobně rozebrati, kolik z ceny připadá u nás a v cizině na stát, na meziobchod, řepaře a na průmysl, aby bylo jasno, kdo u nás způsobuje vysokou cenu cukru. Nebylo mi možno zkontrolovat ceny v drobném v různých státech, jak je uvádí Hejda, mám však i o těchto datech pochybnosti. Velmi snadno však lze srovnat dnešní naši cenu cukru s předválečnou a s cenami jiných našich výrobků.

Cena cukru

	před válkou	dnes	index nominální	index ve zlatě
v drobném . .	75 K (zlatých)	612 Kč	814	99
daň z cukru . .	38 K (zlatých)	daně 204·7 Kč	540	66
obchod, průmysl a řepaři . . .	37 K (zlatých)	407·3 Kč	1100	134

Indexy některých důležitých potravin v drobném (ve zlatě) jsou stejné nebo vyšší. Používám indexů uvedených ve statistické ročence z r. 1934 pro r. 1932. Dnešní ceny zboží se od tehdejších u zboží, které uvádím, podstatně neliší. Index cukru činí 107·5, kávy obilné 106, cikorie 142·7 (!), kávy zrnkové 162, mléka 107·4, margarinu 111·2, salámu 123·4, uzenek 114·1, masa vepřového 94·1, hovězího 97·1. Cena cukru není tedy nijak přehnaná.

*

Ukázal jsem, že Hejda použil všech možných prostředků, aby mou práci znehodnotil. Ke konci ještě naznačil, že se u nás i nár. hospodářství, odívající se rouchem vědy, nedělá podle hesla „padni komu padni", nýbrž podle hesla „komu prospěje". K tomu poznamenávám: Zjistil jsem, že pružnost poptávky po cukru je u nás malá. To je skutečnost, která zvláště po této diskusi je mimo veškerou pochybnost. Je to tedy pravda, a zjistí-li se pravda metodou jakoukoliv a týká-li se věci kterékoliv, a provedl-li zjištění kdokoliv, má býti respektována, ať již prospěje průmyslu nebo spotřebě, neboť prospěje nár. hospodářství a tím státu.

Dix.